

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ Γυμνασίου

Τίτλος:

«Παραγωγή και σύνθεση»

ΣΤΕΦΑΝΙΑ ΜΠΟΤΕΛΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας γλώσσας δευτεροβάθμιας: Δημήτρης Κουτσογιάννης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Παραγωγή και σύνθεση

Δημιουργός

Στεφανία Μποτέλη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Νοέμβριος 2013

Διδακτική/θεματική ενότητα

1η ενότητα, Μέρος Γ΄: Από τον τόπο μου σ΄ όλη την Ελλάδα (Παραγωγή με αχώριστα μόρια)

2η ενότητα, Μέρος Γ΄: Ζούμε με την οικογένεια (Τα είδη των συνθέτων)

3η ενότητα, Μέρος Γ΄: Φίλοι για πάντα (Το α΄ συνθετικό)

5η ενότητα, Μέρος Γ΄: Συζητώντας για την εργασία και το επάγγελμα (Το β΄ συνθετικό)

6η ενότητα, Μέρος Γ΄: Παρακολουθώ, ενημερώνομαι και ψυχαγωγούμαι από διάφορες πηγές (Ετυμολογικές οικογένειες λέξεων)

8η ενότητα, Μέρος Γ΄: Συζητώντας για σύγχρονα κοινωνικά θέματα (Παρασύνθετα και πολυλεκτικά σύνθετα)

Διαθεματικό

Ναι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

Εικαστικά, Μουσική, Φυσική, Χημεία, Γεωλογία-Γεωγραφία, Θρησκευτικά, Τεχνολογία κ.ά. ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις των μαθητών/τριών ή σε διαφορετική περίπτωση ανάλογα με το αποτέλεσμα της κλήρωσης.

Χρονική διάρκεια

7 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας με διαδραστικό πίνακα ή προτζέκτορα και σύνδεση στο διαδίκτυο, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: [Ηλεκτρονικό Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#), wiki της τάξης.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Το σενάριο προϋποθέτει:

- Τη χρήση βιντεοπροβολέα ή διαδραστικού πίνακα για την κατάρτιση του θεωρητικού πλαισίου εργασίας των μαθητών/τριών, μέσω του ορισμού των διαφορετικών μηχανισμών παραγωγής και σύνθεσης στην ολομέλεια, και για την παρουσίαση των εργασιών των μαθητών.
- Εξοικείωση των μαθητών με τη χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών.
- Εξοικείωση των μαθητών με το περιβάλλον του Επεξεργαστή Κειμένου Microsoft Office Word ή του λογισμικού παρουσίασης Microsoft Office Power Point για την παρουσίαση των εργασιών τους.
- Εξοικείωση του εκπαιδευτικού και των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο.
- Εξοικείωση των μαθητών/τριών με τη συνεργατική γραφή μέσω του wiki της τάξης και με το περιβάλλον wiki.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

Το σενάριο αντλεί

Τριαντοπούλου Θεοδώρα, Λεξικά Ορολογίας, Νεοελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, Οκτώβριος 2012.

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός του συγκεκριμένου σεναρίου είναι αρχικά να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τους δύο βασικούς μηχανισμούς σχηματισμού λέξεων, την παραγωγή και τη σύνθεση, και στη συνέχεια, αφού εμποδώσουν τους δύο αυτούς μηχανισμούς, να εμπλουτίσουν ομαδοσυνεργατικά ένα πολυλεξικό ορολογίας, το οποίο θα έχουν ήδη δημιουργήσει κατά την εφαρμογή του σεναρίου της Θεοδώρας Τριαντοπούλου «Λεξικά Ορολογίας». Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές/μαθήτριες θα εντάξουν σε ορισμένη κατηγορία τους όρους που έχουν ήδη βρει για το λεξικό τους (απλή, παράγωγη, σύνθετη, παρασύνθετη, πολυσύνθετη, λεξική φράση, παραθετικό σύνθετο) και στη συνέχεια θα σχηματίσουν με βάση τους όρους αυτούς νέες λέξεις-όρους (λέξεις παράγωγες, σύνθετες, παρασύνθετες και πολυλεκτικά σύνθετα), δημιουργώντας ουσιαστικά ετυμολογικές οικογένειες.

Για τον σκοπό αυτό κατά την πρώτη φάση, την εισαγωγική (2 ώρες), με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, του σχολικού εγχειριδίου της [Νεοελληνικής Γλώσσας Β΄ Γυμνασίου](#), της [Γραμματικής της Νέας Ελληνικής](#) (των Χατζησαββίδη & Χατζησαββίδου) αλλά και του διαδραστικού πίνακα, οι μαθητές/τριες επιχειρούν να εμβαθύνουν στα φαινόμενα της παραγωγής και της σύνθεσης δημιουργώντας ορισμούς (για τις παράγωγες, τις σύνθετες, τις παρασύνθετες, τις πολυσύνθετες, τις λεξικές φράσεις και τα παραθετικά σύνθετα) και δίνουν σχετικά παραδείγματα. Με τον τρόπο αυτό ουσιαστικά ξεκινούν τη μελέτη των δύο αυτών μηχανισμών από τη μεταγλώσσα τους και δημιουργούν τη δική τους γραμματική για την παραγωγή και τη σύνθεση. Συμπληρωματικά, με βάση το έργο που συντελείται στην τάξη, ο/η εκπαιδευτικός δημιουργεί σελίδα στο wiki της τάξης με τίτλο «Παραγωγή και

σύνθεση» που περιλαμβάνει τη σχετική θεωρία και τα παραδείγματα που καταγράφηκαν στην ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές/τριες σε συνεργατική συγγραφή, προκειμένου το θεωρητικό κείμενο να εμπλουτιστεί και να προστεθούν νέα παραδείγματα. Με τον παραπάνω τρόπο εργασίας κατά την εισαγωγική φάση οι μαθητές/μαθήτριες θα συστηματοποιήσουν τις λεξικογραμματικές τους γνώσεις βάσει ενός ευρύτερου σκοπού, την επέκταση του λεξικού που έχουν ήδη δημιουργήσει. Επιπλέον, το κέρδος σε μεταγλωσσικό επίπεδο έγκειται στο γεγονός ότι συνειδητοποιούν πόσο σημαντικός είναι ο ορισμός για την περιγραφή των λεξικογραμματικών φαινομένων και πόσο σημαντική είναι η θεωρητική κατάρτιση ενός λεξικογράφου για τον ορθό λεξικογραμματικό χαρακτηρισμό των λέξεων-λημμάτων.

Για εξάσκηση στο σπίτι μπορεί να ανατεθεί ατομική εργασία για στοχευμένη μελέτη παράγωγων και σύνθετων λέξεων μέσω φύλλου εργασίας, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να ενεργοποιήσουν τη σχετική προηγούμενη γνώση που απέκτησαν στην Α΄ Γυμνασίου και να εμπεδώσουν όσα παρατήρησαν και κατέγραψαν κατά την εισαγωγική φάση (σημασία των αχώριστων μορίων λαϊκών και λογίων για τη σύνθεση λέξεων, χρήση ή μη του συνδετικού φωνήεντος, σημασία των συνθέτων, διαχωρισμός σε α΄ και β΄ συνθετικό και μέρος του λόγου όπου μπορεί αυτά να ανήκουν, παρασύνθετες λέξεις, πολυλεκτικά σύνθετα και ετυμολογικές οικογένειες λέξεων).

Στη συνέχεια, κατά τη δεύτερη φάση, τη διερευνητική-ανακαλυπτική (3 ώρες), οι μαθητές/μαθήτριες χρησιμοποιούν την αποκτηθείσα γνώση, προκειμένου να επιτελέσουν τον σκοπό τους, τον λεξικογραμματικό εμπλουτισμό του λεξικού ορολογίας. Αρχικά, σε ομάδες και προκειμένου να εμβαθύνουν, αναζητούν στο σχολικό εγχειρίδιο (στην έντυπη ή ψηφιακή μορφή του) και στο γνωστικό αντικείμενο-επιστημονικό πεδίο που έχουν ήδη επιλέξει κατά τη δημιουργία του λεξικού, λέξεις-όρους που σχηματίζονται με έναν από τους τρόπους που έμαθαν κατά την εισαγωγική φάση: μία ομάδα θα αναζητήσει παράγωγες λέξεις, δύο ομάδες

σύνθετες με αχώριστα μόρια, μία ομάδα σύνθετες που προκύπτουν από την ένωση των θεμάτων δύο λέξεων, μία παρασύνθετες, μία πολυσύνθετες-λεξικές φράσεις-παραθετικά σύνθετα. Τα αποτελέσματα της εργασίας τους τα αποθηκεύουν σε αρχείο Word ή PowerPoint, προκειμένου να τα παρουσιάσουν στους συμμαθητές/τριές τους (1η δραστηριότητα, 1 ώρα).

Στη συνέχεια, οι ομάδες εμπλουτίζουν τα λήμματα του λεξικού που έχουν ήδη δημιουργήσει, προσθέτοντας σχετικές λεξικογραμματικές πληροφορίες σε σχέση με τις λέξεις-όρους που ήδη έχουν επιλέξει αλλά και εμπλουτίζοντας τα λήμματά τους με νέες λέξεις-όρους της ίδιας οικογένειας δημιουργώντας ουσιαστικά ετυμολογικές οικογένειες λέξεων (2η δραστηριότητα, 2 ώρες). Η ιδιαιτερότητα του λεξικού τους έγκειται στο γεγονός ότι μαζί με κάθε λέξη-όρο θα βάζουν νέες λέξεις-όρους (που επίσης θα ορίζονται με συντομία), που θα ανήκουν στις κατηγορίες λέξεων που εντόπισαν και διερεύνησαν κατά την προηγούμενη δραστηριότητα. Για τον σύντομο ορισμό των νέων λέξεων-όρων συνιστάται να συμβουλευτούν το σχολικό εγχειρίδιο ή να κάνουν αναζήτηση του όρου στο διαδίκτυο (ιστοεξερεύνηση) ή να συμβουλευτούν το [Ηλεκτρονικό Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#).

Στην τρίτη φάση, τη φάση της παρουσίασης και της αξιολόγησης (2 ώρες), οι μαθητές/τριες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της εργασίας τους και για τις δύο δραστηριότητες στους συμμαθητές/τριές τους και γίνεται σχολιασμός από την ολομέλεια. Ακολουθεί αξιολόγηση των εργασιών (δεύτερης δραστηριότητας) με σχολιασμό από τις άλλες ομάδες και τον διδάσκοντα στην ολομέλεια και στο wiki της τάξης. Για εργασία στο σπίτι ανατίθεται κάθε ομάδα να εμπλουτίσει τα λήμματά της στο wiki της τάξης και να τα επεξεργαστεί με βάση τις παρατηρήσεις που έγιναν από τον/την εκπαιδευτικό και τους μαθητές/τριες.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Το σενάριο βασίζεται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο, καθώς οι μαθητές οργανώνονται σε ομάδες των τριών ατόμων, μοιράζονται ρόλους και συνεργάζονται, προκειμένου να διεκπεραιώσουν τις δύο δραστηριότητες-ζητούμενα: να εντοπίσουν όρους στα σχολικά εγχειρίδια των γνωστικών αντικειμένων του προγράμματος σπουδών που ανήκουν σε συγκεκριμένη λεξικογραμματική κατηγορία (παράγωγες, σύνθετες, παρασύνθετες, πολυλεκτικά σύνθετα) και στη συνέχεια να εμπλουτίσουν ένα πολυλεξικό ορολογίας με λεξικογραμματικές πληροφορίες για τους ήδη υπάρχοντες όρους και με τη δημιουργία νέων λέξεων-όρων, που θα έχουν σχηματίσει με τους μηχανισμούς της παραγωγής και της σύνθεσης βάσει των ήδη υπάρχοντων όρων. Επιπλέον, στο πλαίσιο της ομάδας γίνεται η αυτοαξιολόγηση και η ετεροαξιολόγησή τους.

Επίσης, το συγκεκριμένο σενάριο αξιοποιεί σε μεγάλο βαθμό και τη θεωρία του κοινωνικού εποικοδομητισμού του Vygotsky, καθώς η συντελεσθείσα ανάπτυξη είναι η βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η νέα γνώση, ενώ με την ανάθεση νέου καθήκοντος αναπτύσσεται η ζώνη επικείμενης ανάπτυξης, η οποία περιλαμβάνει τις ικανότητες των μαθητών/τριών. Πιο συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός ανατροφοδοτεί την γνώση που απέκτησαν οι μαθητές/τριες σχετικά με τα γλωσσικά φαινόμενα της παραγωγής και της σύνθεσης στην Α΄ Γυμνασίου και τη θέτει ως βάση για την οικοδόμηση της νέας γνώσης, η οποία γίνεται με τρόπο διερευνητικό-ανακαλυπτικό. Ειδικότερα, οι μαθητές/τριες κατά την εισαγωγική φάση επεκτείνουν την ήδη αποκτηθείσα γνώση τους και τη συστηματοποιούν θεωρητικά, δημιουργώντας τη δική τους γραμματική για την παραγωγή και τη σύνθεση, ενώ στη συνέχεια, διαμέσου της διερευνητικής-ανακαλυπτικής φάσης, εμπεδώνουν τα φαινόμενα και εμβαθύνουν πάνω σε αυτά. Με βάση τα παραπάνω, το σενάριο αντλεί στοιχεία από τη θεωρία της Εγκαθιδρυμένης Μάθησης, καθώς ο μαθητής/τρια μαθαίνει μέσα από αυθεντικές

εμπλαισιωμένες επικοινωνιακές περιστάσεις (εμπλουτισμός πολυλεξικού ορολογίας) αλλά και από τη θεωρία της Καθοδηγούμενης Ανακάλυψης (Bruner), καθώς με τη βοήθεια της «σκαλωσιάς» (scaffolding) που δίνεται από τον εκπαιδευτικό οι μαθητές/τριες μέσω της επαγωγικής αναζήτησης της γνώσης αποκτούν γνώσεις με τις δικές τους ενέργειες. Στο πλαίσιο αυτό, ο εκπαιδευτικός προσδιορίζει με σαφήνεια τα βήματα της μάθησης και βοηθά και στηρίζει τις ομάδες σε όλα τα στάδια (της διερεύνησης, της παραγωγής, της παρουσίασης).

Τέλος, το σενάριο αυτό εμπεριέχει στοιχεία διαθεματικότητας, καθώς η διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας γίνεται διαμέσου του περιεχομένου άλλων γνωστικών αντικειμένων (διδασκαλία γλώσσας μέσω περιεχομένου). Στο πλαίσιο αυτό αναγνωρίζεται η ανάγκη διαφορετικού τρόπου αξιοποίησης της γλώσσας, η οποία δεν πρέπει να χρησιμοποιείται από τον διδάσκοντα ως ένα απλό μέσο διδασκαλίας, αλλά να συνδέεται στενά με τον σχολικό χωροχρόνο και τη μαθητική εγγράμματη ταυτότητα. Για τον σκοπό αυτό θεωρείται ότι είναι σημαντικό η γλωσσική εκπαίδευση να αποκτήσει πραγματικά διαθεματικό χαρακτήρα και η γλώσσα να διδάχεται διαμέσου όλων των διδακτικών αντικειμένων (language across the curriculum) (Κουτσογιάννης & Παυλίδου 2012: 25).

Με βάση την πεποίθηση αυτή, στο συγκεκριμένο σενάριο η μελέτη και η χρήση της γλώσσας διαπερνά και άλλες περιοχές του προγράμματος σπουδών, ενώ η διαθεματική προσέγγιση επιχειρείται με βάση τρεις άξονες: τον ρόλο που έχει η γλώσσα ως μέσο διδασκαλίας, τον ρόλο που έχει η γλώσσα ως μέσο συγκρότησης του σχολικού λόγου, τις γνώσεις που είναι απαραίτητο να αποκτήσει ο μελλοντικός πολίτης (Κουτσογιάννης & Παυλίδου 2012: 28). Με αυτόν τον τρόπο διδασκαλίας οι μαθητές/τριες συνειδητοποιούν το γεγονός ότι η κατάκτηση της γλωσσικής γνώσης συμβάλλει γενικότερα στην κατάκτηση της σχολικής γνώσης και στη συγκρότηση της εγγράμματης ταυτότητας και δεν περιορίζεται στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

- Συνειδητοποίηση της μεγάλης σημασίας που έχει η κατάκτηση της γλωσσικής γνώσης για την κατάκτηση της σχολικής γνώσης.
- Συνειδητοποίηση της συνθετότητας και της ευπλασίας της γλώσσας μέσω της εκμάθησης των μηχανισμών της παραγωγής και της σύνθεσης.

Γνώσεις για τη γλώσσα

- Συνειδητοποίηση των γλωσσικών σχέσεων που διέπουν τις λέξεις (οικογένειες λέξεων).
- Εξοικείωση με βασικές θεωρητικές αρχές της λεξικογραφίας και με τη διαδικασία δημιουργίας λημμάτων ανάλογα με τα κριτήρια που θέτει ο λεξικογράφος.
- Εξοικείωση με τα λεξικά ορολογίας και τα κριτήρια επιλογής όρων για τη σύνταξή τους.
- Εξοικείωση με την έννοια της συνεργατικής γραφής.
- Εξοικείωση με την έννοια της πολυτροπικότητας (σε περίπτωση εμπλουτισμού των λημμάτων με την προσθήκη οπτικοακουστικού υλικού).
- Συνειδητοποίηση της σημασίας του ορισμού για την περιγραφή γλωσσικών φαινομένων, όπως η παραγωγή και η σύνθεση.
- Συνειδητοποίηση του πόσο σημαντικοί είναι οι μηχανισμοί της παραγωγής και της σύνθεσης για τον εμπλουτισμό της ορολογίας ενός επιστημονικού πεδίου.
- Συνειδητοποίηση του πόσο στενά συνδέεται η γλώσσα και η δημιουργία καινούριων λέξεων και όρων με παραγωγή και σύνθεση με άλλα διδακτικά αντικείμενα.

Γραμματισμοί

Κλασικός Γραμματισμός

- Ορισμός των φαινομένων της παραγωγής και της σύνθεσης.
- Εμπλουτισμός λέξεων-όρων και δημιουργία νέων (μέσω παραγωγής και σύνθεσης).
- Εξοικείωση με τη διαδικασία σύνθεσης λέξεων: γνήσια και καταχρηστική σύνθεση, παρασύνθετες λέξεις, μέρος του λόγου α' και β' συνθετικού, σύνθεση με λαϊκά και λόγια αχώριστα μόρια, πολυλεκτικά σύνθετα.
- Εξοικείωση με τη διαδικασία της παραγωγής νέων λέξεων (θέμα και παραγωγικές καταλήξεις/πρωτότυπες και παράγωγες λέξεις).
- Εξοικείωση με τις ετυμολογικές σχέσεις που συνδέουν τις λέξεις και με τη δημιουργία οικογενειών λέξεων.

Νέοι Γραμματισμοί

- Αξιοποίηση των ηλεκτρονικών ερμηνευτικών λεξικών κατά την επεξεργασία φύλλων εργασίας για την παραγωγή και τη σύνθεση.
- Χρήση του επεξεργαστή κειμένου ή του λογισμικού παρουσίασης για την παρουσίαση των ομαδικών εργασιών των μαθητών/τριών, με αποτέλεσμα την εξοικείωση με τη διαδικασία της κριτικής επιλογής των σημείων εκείνων που είναι απαραίτητα για μια ολοκληρωμένη παρουσίαση.
- Αξιοποίηση του wiki της τάξης για συμπαραγωγή και σχολιασμό γραπτού λόγου (πολυλεξικού ορολογίας).
- Ιστοεξερεύνηση για εμπλουτισμό λημμάτων.

Κριτικός Γραμματισμός

- Ανάπτυξη κριτικής στάσης απέναντι στη χρήση των λεξικών.
- Ανάπτυξη κριτικής ικανότητας αναφορικά με την επιλογή σωστών όρων για τη δημιουργία του πολυλεξικού ορολογίας.
- Εξοικείωση με την κριτική ανάγνωση των λημμάτων.

Διδακτικές πρακτικές

- Δεξιότητα της συνεργασίας με τα άλλα μέλη της ομάδας.
- Δεξιότητα της αυτενέργειας μέσα από την ανάληψη πρωτοβουλιών.
- Δημιουργικότητα μέσω της συμπαραγωγής ενός πολυλεξικού.
- Υπεύθυνη στάση απέναντι στον εαυτό τους και στους συμμαθητές τους, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά η ομάδα τους.
- Κριτική ικανότητα αναφορικά με την ορθή επιλογή όρων για τη δημιουργία πολυλεξικού ορολογίας.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Αφορμή για τη δημιουργία του συγκεκριμένου σεναρίου αποτέλεσε το γεγονός ότι η παραγωγή και η σύνθεση λέξεων ως γλωσσικά φαινόμενα τεμαχίζονται στο σχολικό εγχειρίδιο της Νεοελληνικής Γλώσσας Β΄ Γυμνασίου, με αποτέλεσμα από τη μια μεριά η διδασκαλία να χάνει την ενότητά της και από την άλλη το γλωσσικό φαινόμενο να κατακερματίζεται και να μην παρουσιάζεται ως ενιαίο στη γλωσσική αντίληψη των μαθητών/τριών. Επιπλέον, η χρήση ηλεκτρονικών λεξικών στην εφαρμογή του σεναρίου αυτού σκοπεύει στην εξοικείωση των μαθητών/τριών με το χρήσιμο αυτό εργαλείο και στη διδασκαλία του φαινομένου με έναν τρόπο περισσότερο ευχάριστο και εύληπτο για τους μαθητές/τριες.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο συνάδει με τους στόχους του [ΔΕΠΠΣ για τη Β΄ Γυμνασίου](#), σύμφωνα με τους οποίους οι μαθητές/τριες εντοπίζουν σε σύνθετες λέξεις από όλα τα γνωστικά αντικείμενα τα αχώριστα μέρη και τα διακρίνουν σε λόγια και μη λόγια, αναγνωρίζουν διαφορετικά είδη συνθέτων σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα, αναγνωρίζουν και τα δύο συνθετικά μιας λέξης και σχηματίζουν δικές τους σύνθετες λέξεις ενταγμένες σε λειτουργικό περιβάλλον, δημιουργούν ομάδες λέξεων που

διαθέτουν κοινή ρίζα, δημιουργούν ομάδες λέξεων με την ίδια παραγωγική κατάληξη, το ίδιο α΄ συνθετικό και το ίδιο β΄ συνθετικό και εντοπίζουν τις κοινές σημασίες.

Ακόμη, εξοικειώνονται με τη χρήση των λεξικών, με την επιλογή του κατάλληλου για συγκεκριμένη χρήση λεξικού, με την κριτική αναζήτηση πληροφοριών στα λήμματα, με την τεχνική και τη σκοπιμότητα των ορισμών.

Τέλος, σύμφωνα με το [Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Γυμνάσιο](#) (2011), επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν ακαδημαϊκές δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να αντεπεξέρχονται στις απαιτήσεις όχι μόνο του γλωσσικού μαθήματος αλλά και όλων των γνωστικών αντικειμένων του Π.Σ., να κατανοήσουν πως τόσο η κατανόηση όσο και η παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου μπορούν να υποστηριχτούν από εργαλεία Web 2.0, παρεμβαίνοντας υποβοηθητικά στην καλλιέργεια της νέας ελληνικής και ότι στον σύγχρονο κόσμο κυρίαρχος τρόπος μάθησης είναι ο διερευνητικός, ώστε να είναι σε θέση να λειτουργούν ως ερευνητές και ερευνήτριες και να αποκτούν πρόσβαση σε πρακτικές γραμματισμού εκτός σχολείου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι ΤΠΕ αξιοποιούνται στο συγκεκριμένο σενάριο, καθώς οι μαθητές θα εξοικειωθούν με τη χρήση ηλεκτρονικών λεξικών και θα εξασκηθούν στη συνεργατική γραφή μέσω του περιβάλλοντος wiki.

Κείμενα

Νεοελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου

- Τετράδιο εργασιών, Κείμενο 4: [[Θαλάσσια ρύπανση](#)]
- Κείμενα από τα σχολικά εγχειρίδια των γνωστικών αντικειμένων που θα επιλέξουν οι μαθητές/τριες κατά την έρευνά τους.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Εισαγωγικά ο διδάσκων/η διδάσκουσα υπογραμμίζει στους μαθητές/τριες ότι στην Α΄ Γυμνασίου είχαν διδαχθεί τους δύο βασικούς μηχανισμούς δημιουργίας λέξεων στη Νεοελληνική Γλώσσα, την παραγωγή και τη σύνθεση. Τονίζει ότι σκοπός του παρόντος διδακτικού σεναρίου είναι να ανατροφοδοτήσουν την προηγούμενη γνώση τους, να εμβαθύνουν στα φαινόμενα της παραγωγής και της σύνθεσης και να εμπλουτίσουν ένα πολυλεξικό ορολογίας, που έχουν ήδη δημιουργήσει κατά την εφαρμογή του σεναρίου της Θεοδώρας Τριαντοπούλου, «Λεξικά ορολογίας».

Αρχικά, στην εισαγωγική φάση (2 διδακτικές ώρες) η μελέτη της παραγωγής και της σύνθεσης ξεκινάει από τη μεταγλώσσα τους. Πιο συγκεκριμένα, στην ολομέλεια οι μαθητές/μαθήτριες επιχειρούν με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού να δώσουν τους ορισμούς των δύο μηχανισμών δημιουργίας λέξεων στη Νέα Ελληνική, καταγράφοντας τη διαδικασία παραγωγής και σύνθεσης και τα διαφορετικά αποτελέσματά της (παράγωγες λέξεις, σύνθετες λέξεις, παρασύνθετες, πολυσύνθετες, λεξικές φράσεις, παραθετικά σύνθετα). Στο πλαίσιο της περιγραφής των μηχανισμών αυτών συμπληρώνουν την περιγραφή τους με παρατηρήσεις που αφορούν στο συνδετικό φωνήεν, στη γνήσια και καταχρηστική σύνθεση, στις σημασίες των αχώριστων μορίων (λόγιων και λαϊκών), στις σημασίες των συνθέτων, στο μέρος λόγου όπου μπορεί να ανήκουν το α΄ ή β΄ συνθετικό. Για διευκόλυνση των μαθητών/τριών δίνεται και σχετικό φύλλο εργασίας. Οι παρατηρήσεις τους θα καταγραφούν στον πίνακα μαζί με σχετικά παραδείγματα και στο wiki της τάξης. Η σελίδα που θα δημιουργηθεί στο wiki της τάξης θα εμπλουτίζεται με νέα παραδείγματα και με υπερσυνδέσεις.

Για ατομική εργασία στο σπίτι και για περαιτέρω εξοικείωση με το Λεξικό οι μαθητές μπορούν να επεξεργαστούν το κείμενο 4, [Θαλάσσια ρύπανση], από την Ενότητα 1 του Τετραδίου Εργασιών Νεοελληνικής Γλώσσας Β΄ Γυμνασίου (σελ. 12). Δίνεται και σχετικό φύλλο εργασίας στο wiki της τάξης.

Εναλλακτικά μπορεί να γίνει η μελέτη του κειμένου αυτού στην τάξη σε δύο διδακτικές ώρες. Προτείνεται στην περίπτωση αυτή ο χωρισμός σε ομάδες, έτσι ώστε αυτές να μοιραστούν τα ερωτήματα του φύλλου εργασίας, τα οποία μπορούν να επεξεργαστούν κατά την πρώτη διδακτική ώρα, ενώ τη δεύτερη διδακτική ώρα μπορεί να γίνει η παρουσίαση των πορισμάτων στην ολομέλεια.

Στη συνέχεια, κατά τη δεύτερη φάση (τρεις διδακτικές ώρες) ο διδάσκων/η διδάσκουσα παρουσιάζει τις αποστολές που πρέπει να διεκπεραιώσουν οι μαθητές/τριες: αρχικά ανά ομάδα και με βάση [φύλλα εργασίας](#) θα εντοπίσουν στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτέλεσε αντικείμενο εργασίας τους κατά τη δημιουργία του λεξικού ορολογίας, λέξεις-όρους που εντάσσονται σε μια από τις γλωσσικές κατηγορίες που ορίστηκαν κατά την εισαγωγική φάση (1η δραστηριότητα). Στη συνέχεια, θα εμπλουτίσουν το λεξικό ορολογίας που έχουν ήδη δημιουργήσει. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τις ριζικές, σύνθετες (παρασύνθετες-πολυσύνθετες) και παράγωγες λέξεις που εντοπίστηκαν ως επιστημονικοί όροι κατά τη δημιουργία του λεξικού ορολογίας, οι μαθητές/τριες καλούνται να καταγράψουν νέες λέξεις-όρους που να ανήκουν στο ίδιο επιστημονικό πεδίο που διερευνούν και στις γλωσσικές κατηγορίες που όρισαν στην εισαγωγική φάση δημιουργώντας οικογένειες λέξεων κατά το πρότυπο του *Λεξικού της Νεοελληνικής* του Δορμπαράκη (2η δραστηριότητα). Ο εμπλουτισμός αυτός γίνεται βάσει κριτηρίων που είχαν καθοριστεί κατά τη δημιουργία του λεξικού: πρόκειται για ένα λεξικό ορολογίας ελληνικής γλώσσας που θα απευθύνεται σε παιδιά Γυμνασίου και κατά συνέπεια οι πληροφορίες που θα δίνει θα είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των συγκεκριμένων χρηστών. Κατά συνέπεια, το λεξικό θα χρησιμοποιεί μόνο ελληνική γλώσσα, απλή και κατανοητή, και θα επεξηγεί τις σημασίες με ορισμούς. Οι σχετικές οδηγίες για τον εμπλουτισμό του λεξικού δίνονται σε [φύλλο εργασίας](#).

Τα αποτελέσματα της έρευνας και από τις δύο δραστηριότητες οι μαθητές/τριες θα τα παρουσιάσουν σε αρχείο Word ή PowerPoint στην ολομέλεια.

Κατά την τρίτη φάση (3 διδακτικές ώρες) πραγματοποιείται η παρουσίαση των εργασιών. Πιο συγκεκριμένα, η κάθε ομάδα παρουσιάζει τις παράγωγες και σύνθετες λέξεις που εντόπισε (1η δραστηριότητα) στο μέρος / επιστημονικό πεδίο που της αναλογεί και τις ετυμολογικές οικογένειες που δημιούργησε (2η δραστηριότητα) σε αρχείο Word ή PowerPoint και γίνεται σχολιασμός από τον εκπαιδευτικό και την ολομέλεια. Με αφορμή την παρουσίαση και με τη βοήθεια στοχευμένων ερωτήσεων από τον διδάσκοντα/τη διδάσκουσα εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με το πόσο σημαντικοί είναι οι μηχανισμοί της παραγωγής και της σύνθεσης για τον εμπλουτισμό της ορολογίας ενός επιστημονικού πεδίου, δεδομένου του πρόσθετου σημασιολογικού φορτίου που φέρουν τα προθήματα και τα επιθήματα και θα συνειδητοποιήσουν το πόσο στενά συνδέεται η γλώσσα και η δημιουργία καινούριων λέξεων και όρων με παραγωγή και σύνθεση με άλλα διδακτικά αντικείμενα.

Επιπλέον, η κάθε ομάδα παρουσιάζει στη σελίδα wiki τα εμπλουτισμένα λήμματα. Εκπαιδευτικός και μαθητές/τριες επισκέπτονται τις σελίδες και σχολιάζουν για τη βελτίωση των λημμάτων. Με βάση τις παρατηρήσεις που έγιναν στην ολομέλεια και στο wiki οι μαθητές/τριες διορθώνουν, βελτιώνουν, εμπλουτίζουν τα λήμματά τους.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

1. Σύμφωνα με όσα έχετε μάθει στην Α΄ Γυμνασίου, η λέξη **ελληνικές** αποτελείται από δύο μέρη, το θέμα της και την παραγωγική της κατάληξη. Ποια είναι τα μέρη αυτά και πώς ονομάζεται η λέξη που σχηματίστηκε κατά αυτόν τον τρόπο; Δημιουργήστε **νέες παράγωγες λέξεις** με το ίδιο θέμα και με άλλες καταλήξεις.
2. Εντοπίστε στο κείμενο και άλλες λέξεις που σχηματίζονται όπως η προηγούμενη λέξη (**παράγωγες λέξεις**). α) Ποιες είναι οι παραγωγικές τους καταλήξεις; β) Τι μέρος του λόγου είναι η παράγωγη λέξη; γ) Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη από την οποία προέρχεται; Ανάμεσα στις παράγωγες λέξεις που εντοπίσατε υπάρχουν κάποιες που προέκυψαν, αφού προστέθηκε κάποια παραγωγική κατάληξη σε σύνθετη λέξη (δηλαδή **παρασύνθετη**); Ποιες είναι αυτές, από ποιες σύνθετες λέξεις προέκυψαν και με ποιες παραγωγικές καταλήξεις;
3. Εντοπίστε στο κείμενο **σύνθετες λέξεις με προθήματα**. α) Ποια είναι τα προθήματα αυτά και τι σημαίνουν; β) Τα προθήματα αυτά είναι μόνο προθέσεις ή και άλλες λέξεις (π.χ. στερητικό α-); γ) Ποια είναι κατά κανόνα η προέλευση των προθέσεων αυτών σύμφωνα με το λεξικό; δ) Να δημιουργήσετε νέες σύνθετες λέξεις με το ίδιο πρόθημα που να αντιστοιχούν σε ορισμένες σημασίες του.
4. Εντοπίστε στο κείμενο **σύνθετες λέξεις που προέκυψαν από την ένωση των θεμάτων δύο απλών λέξεων**. α) Να διακρίνετε **το α΄ και το β΄ συνθετικό** στις λέξεις αυτές. Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν το α΄ και σε ποιο β΄ συνθετικό; Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει η νέα σύνθετη λέξη; β) Να δημιουργήσετε **δύο νέες σύνθετες λέξεις** με το ίδιο α΄ συνθετικό. γ) Να δημιουργήσετε **δύο νέες σύνθετες λέξεις** με το ίδιο β΄ συνθετικό. δ) Να

παρατηρήσετε τον τρόπο με τον οποίο ενώνονται τα θέματα των δύο λέξεων. Εμφανίζεται σε όλες τις περιπτώσεις **συνδεδετικό φωνήεν**; ε) Να αναζητήσετε στο λεξικό λέξεις σύνθετες με το **β' συνθετικό** να αρχίζει από **ο-** (π.χ. όροφος, όνομα). Τι παρατηρείτε ότι συμβαίνει κατά τη σύνθεσή τους;

5. Εντοπίστε στο κείμενο **λεξικές φράσεις** που έχουν παγιωθεί ως εκφράσεις με ιδιαίτερη σημασία. Ποια είναι η σημασία των φράσεων αυτών; Είναι **κυριολεκτική** ή **μεταφορική**;

Για όλες τις παραπάνω εργασίες να χρησιμοποιήσετε το **Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης** (Τριανταφυλλίδης on-line: <http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm>)

Λέξεις προς επεξεργασία

Παράγωγες: ελληνικές, Ατλαντικό, Θερμαϊκό, Πατραϊκό, Σαρωνικό, οικιστική, θαλάσσιας, καταστροφικές, περιεκτικότητα.

Παρασύνθετες: βιομηχανικά, μεσογειακή, υπερβολική, επιφανειακών, ευτροφισμός, οικολογικής.

Σύνθετες με αγώριστα μόρια: απόβλητα, διαρροές, διαύλους, επικοινωνίας, ευάλωτες, επισημανθεί, παρατηρούνται, επίπεδα, ανεξέλεγκτη, ανάπτυξη, επεξεργασίας, αποτελεί, συνέπειες, απορροών, υπόγειων, μεταφέρεται, διαταραχή.

Σύνθετες με ένωση θεμάτων : Μεσόγειος (μέσο- + -γειως/-γαιως/-γεως < γαῖα), υδροφορέων (ὑδρo – που προέρχεται από ὕδωρ μέσω θέματος ὕδρ- + φέρω), οξυγόνο (οξύ- + -γόνο < γίγνομαι), ισορροπίας (ισο- + -ροπία με αναδιπλασιασμό του αρχικού -ρ- εν συνθέσει < ρέπω), οικοσύστημα (οικο- + -σύστημα).

Πολυσύνθετες (με την έννοια ότι σχηματίζονται με την ένωση δύο αγώριστων μορίων): ανεξέλεγκτη, επεξεργασίας (εντάσσονται και στις σύνθετες με αγώριστα μόρια).

Λεξικές φράσεις: Μαύρη θάλασσα, Ερυθρά θάλασσα.

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΦΑΣΗ [2 ώρες]

Έργο μας είναι να φτιάξουμε μια σελίδα στο wiki της τάξης μας με τίτλο «Παραγωγή και σύνθεση» και ουσιαστικά να δημιουργήσουμε τη δική μας Γραμματική για τα δύο αυτά φαινόμενα. Για τον σκοπό αυτό θα εργαστούμε στην ολομέλεια, προκειμένου να ορίσουμε και να περιγράψουμε με ακρίβεια τους μηχανισμούς της παραγωγής και της σύνθεσης αλλά και να εμπλουτίσουμε με παραδείγματα το θεωρητικό υλικό που θα καταγράψουμε. Πολύτιμο βοήθημά μας στην προσπάθειά μας αυτή θα είναι το σχολικό εγχειρίδιο της [Νεοελληνικής Γλώσσας Β΄ Γυμνασίου](#) και η [Γραμματική της Νέας Ελληνικής](#) (των Χατζησαββίδη & Χατζησαββίδου). Ειδικότερα, για να πραγματοποιήσουμε το έργο μας, θα απαντήσουμε στα παρακάτω ερωτήματα:

1. Τι ονομάζουμε παραγωγή; Από ποια μέρη αποτελείται μια παράγωγη λέξη;
2. Τι ονομάζουμε σύνθεση; Με ποιους τρόπους μπορεί να γίνει η σύνθεση;
3. Τι ονομάζουμε προθηματοποίηση και τι επιθηματοποίηση;
4. Τι ονομάζουμε λαϊκά και λόγια αχώριστα μόρια; Ποια είναι τα πιο συνηθισμένα και τι σημαίνουν;
5. Από ποια μέρη αποτελείται μια σύνθετη λέξη και πώς συνδέονται μεταξύ τους;
6. Σε ποιο μέρος του λόγου μπορούν να ανήκουν το α΄ και το β΄ συνθετικό;
7. Ποιες μπορεί να είναι οι σημασίες των σύνθετων λέξεων;
8. Ποια σύνθεση ονομάζουμε γνήσια και ποια καταχρηστική;
9. Ποιες λέξεις ονομάζουμε παρασύνθετες λέξεις;
10. Ποια ονομάζουμε πολυλεκτικά σύνθετα και ποιες κατηγορίες περιλαμβάνουν;

Το έργο μας αυτό, που θα είναι προϊόν συνεργατικής γραφής, μπορεί να εμπλουτίζεται συνέχεια με παραδείγματα, παρατηρήσεις, υπερσυνδέσεις, θέματα συζήτησης. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι είναι πολύτιμη η συνεισφορά όλων μας για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Επίσης, για την ανεύρεση παραδειγμάτων, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm) (Τριανταφυλλίδης on-line: <http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm>).

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ- ΦΑΣΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ [3 ώρες]

A1. Έρευνα (1η δραστηριότητα)

Σκοπός της δραστηριότητας αυτής είναι να συνειδητοποιήσετε τη μεγάλη σημασία που έχουν οι μηχανισμοί της παραγωγής και της σύνθεσης για τη δημιουργία όρων σε διάφορα σημασιολογικά-επιστημονικά πεδία και να εμπεδώσετε τη γνώση που αποκτήσατε σχετικά στην προηγούμενη εισαγωγική φάση. Στο πλαίσιο αυτό, θα αναζητήσετε στο σχολικό εγχειρίδιο (στην έντυπη ή ψηφιακή του μορφή) όρους-λέξεις που είναι παράγωγες (1η ομάδα), σύνθετες με λαϊκά και λόγια αχώριστα μόρια (2η και 3η ομάδα), σύνθετες με ένωση θεμάτων δύο λέξεων (4η ομάδα), παρασύνθετες (5η ομάδα), πολυλεκτικά σύνθετα (πολυσύνθετες, λεξικές φράσεις, παραθετικά σύνθετα) (6η ομάδα).

Προσοχή: Οι λέξεις που θα αναζητήσετε θα πρέπει να αποτελούν όρους του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου (π.χ. στα εικαστικά η σύνθετη λέξη **υδατοχρώματα** και η παράγωγη **ψηφιδωτό** αποτελούν ορολογία των εικαστικών). Επιπλέον, για τον εντοπισμό των όρων σε ορισμένα σχολικά εγχειρίδια (π.χ. στο βιβλίο της Μουσικής) υπάρχουν στην αρχή των κεφαλαίων **Λέξεις-κλειδιά**, ενώ σε άλλες περιπτώσεις οι λέξεις-όροι εμφανίζονται με έντονα γράμματα.

ΟΜΑΔΑ 1:

1. Εντοπίστε **5 παράγωγες λέξεις** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας. Βρείτε **τις πρωτότυπες λέξεις** από τις οποίες προέρχονται οι λέξεις που εντοπίσατε και τις **παραγωγικές τους καταλήξεις (επιθήματα)**.
2. Να βρείτε σε ποιο **μέρος του λόγου** ανήκουν οι παράγωγες λέξεις (παράγωγα ρήματα, παράγωγα ουσιαστικά, παράγωγα επίθετα, παράγωγα επιρρήματα) και σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν οι λέξεις από τις οποίες παράγονται.
3. Να σχηματίσετε **καινούριες λέξεις** με το ίδιο επίθημα που να εντάσσονται στο ίδιο σημασιολογικό-επιστημονικό πεδίο. Κατά

τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).

Την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνάς σας τα καταγράφετε σε αρχείο word ή σε αρχείο ppt, προκειμένου να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

ΟΜΑΔΑ 2 & ΟΜΑΔΑ 3:

1. Εντοπίστε **5 σύνθετες λέξεις** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας, που έχουν δημιουργηθεί με **προθηματοποίηση**. Να βρείτε τις **πρωτότυπες λέξεις** από τις οποίες προέρχονται. Τι σημασία προσδίδουν τα προθήματα σε αυτές; Τα προθήματα αυτά ποια προέλευση γλωσσική έχουν; Κατά τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).
2. Να αντικαταστήσετε τα προθήματα που εντοπίσατε στις παραπάνω λέξεις με άλλα προθήματα που μπορείτε να βρείτε στο [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#). Σχηματίστε **δύο καινούριες λέξεις** που να ανήκουν στο ίδιο σημασιολογικό-επιστημονικό επίπεδο με τα νέα προθήματα. Ποια ιδιαίτερη σημασία προσδίδουν τα νέα προθήματα που χρησιμοποιήσατε στις καινούριες λέξεις σας;

Την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνάς σας τα καταγράφετε σε αρχείο word ή σε αρχείο ppt, προκειμένου να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

Με αφορμή τις παρουσιάσεις των ομάδων 3 και 4 τονίζουμε ότι σύμφωνα με ορισμένες αναλύσεις της νέας ελληνικής, οι λέξεις που σχηματίζονται με **αχώριστα μόρια** είναι **παράγωγες**. Έτσι, το σχολικό εγχειρίδιο αναφέρεται στην παραγωγή με

αχώριστα μόρια θεωρώντας ότι οι προθέσεις της αρχαίας ελληνικής και τα στερητικά μόρια είναι προθήματα που ανήκουν στην παραγωγή λέξεων.

ΟΜΑΔΑ 4:

1. Εντοπίστε **5 σύνθετες λέξεις** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας, που έχουν δημιουργηθεί με **ένωση λέξεων** και χωρίστε τες στα δύο συνθετικά τους. Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει το καθένα συνθετικό τους; Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει η σύνθετη λέξη;
2. **Με βάση τη σημασία τους** σε ποια κατηγορία ανήκουν οι σύνθετες λέξεις που εντοπίσατε (στα παρατακτικά, αντικειμενικά, προσδιοριστικά ή κτητικά σύνθετα);
3. Η διαδικασία της σύνθεσης επιβάλλει αλλαγές στα συνθετικά; Με βάση την απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα πρόκειται για **γνήσια** ή **καταχρηστική** σύνθεση;

Την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνάς σας τα καταγράφετε σε αρχείο word ή σε αρχείο ppt, προκειμένου να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

ΣΤΗΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ 4

4. Με βάση τις σύνθετες λέξεις που εντόπισε η ΟΜΑΔΑ 4 να σχηματίσουμε **νέες σύνθετες λέξεις** διατηρώντας το β' συνθετικό και αλλάζοντας το α' συνθετικό. Ας κάνουμε αναζήτηση και στο [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).
5. Με βάση τις σύνθετες λέξεις που εντόπισε η ΟΜΑΔΑ 4 να σχηματίσουμε **νέες σύνθετες λέξεις** διατηρώντας το ίδιο α'

συνθετικό και αλλάζοντας το β' συνθετικό. Ας κάνουμε αναζήτηση και στο [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).

6. Με βάση τις σύνθετες λέξεις που εντόπισε η ΟΜΑΔΑ 4 να σχηματίσουμε νέες σύνθετες λέξεις διατηρώντας το ίδιο α' συνθετικό και αλλάζοντας το β' συνθετικό μόνο ως προς το μέρος του λόγου όπου ανήκει. Τι παρατηρούμε σχετικά με τη σύνθετη λέξη; Ανήκει στο ίδιο μέρος του λόγου με την προηγούμενη ή όχι;

ΟΜΑΔΑ 5:

1. Εντοπίστε 5 παρασύνθετες λέξεις στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας, χωρίστε τους στα συνθετικά τους και εντοπίστε την παραγωγική τους κατάληξη. Κατά τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).
2. Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει το καθένα συνθετικό τους; Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει η παρασύνθετη λέξη;
3. Ποια σημασία προσδίδει στην παρασύνθετη λέξη η παραγωγική της κατάληξη;
4. Δημιουργήστε νέες παρασύνθετες λέξεις με βάση τις ίδιες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας άλλες παραγωγικές καταλήξεις.

Την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνάς σας τα καταγράφετε σε αρχείο word ή σε αρχείο ppt, προκειμένου να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

ΟΜΑΔΑ 6:

1. Εντοπίστε **5 πολυσύνθετες λέξεις** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας και χωρίστε τες στα συνθετικά τους. Κατά τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).
2. **Με βάση τη σημασία τους** σε ποια κατηγορία ανήκουν οι πολυσύνθετες λέξεις που εντοπίσατε (στα παρατακτικά, αντικειμενικά, προσδιοριστικά ή κτητικά σύνθετα);
3. Εντοπίστε **λεξικές φράσεις** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας. Από ποια μέρη του λόγου αποτελούνται και ποια είναι η ιδιαίτερη σημασία τους; Κατά τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).
4. Εντοπίστε **παραθετικά σύνθετα** στο σχολικό εγχειρίδιο που αποτελεί το αντικείμενο μελέτης της ομάδας σας. Ποια είναι η σημασιολογική σχέση που συνδέει τις δύο λέξεις; Κατά τη διερεύνησή σας μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το [Ηλεκτρονικό Λεξικό της Πύλης](#).

Την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνάς σας τα καταγράφετε σε αρχείο word ή σε αρχείο ppt, προκειμένου να τα παρουσιάσετε στους συμμαθητές σας.

A2. Εμπλουτισμός λεξικού (2η δραστηριότητα)

Σκοπός της δραστηριότητας αυτής είναι να εμπλουτίσετε το πολυλεξικό ορολογίας που έχετε δημιουργήσει σε συνεργασία με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές σας φτιάχνοντας οικογένειες λέξεων με βάση τις λέξεις-όρους που είχατε εντοπίσει και διαμορφώσει σε λήμματα σε προηγούμενη φάση. Πιο συγκεκριμένα, θα κατατάξετε τους όρους-λέξεις σε μια από τις κατηγορίες που μελετήσαμε και παρουσιάσαμε (στην εισαγωγική φάση και κατά την πρώτη δραστηριότητα) και στη συνέχεια θα

δημιουργήσετε νέους όρους-λέξεις (που να είναι παράγωγες, σύνθετες, παρασύνθετες, πολυσύνθετες λέξεις, λεξικές φράσεις, παραθετικά σύνθετα) κατά το πρότυπο του *Λεξικού της Νεοελληνικής του Δορμπαράκη*. Τους νέους αυτούς όρους θα τους ορίσετε με συντομία.

Προσοχή: Οι λέξεις-όροι που θα δημιουργήσετε θα πρέπει να αποτελούν όρους του συγκεκριμένου γνωστικού αντικειμένου. Επιπλέον, μην ξεχνάτε τα λεξικογραφικά κριτήρια που καθορίστηκαν στην τάξη για τη δημιουργία του συγκεκριμένου λεξικού: απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου, πρέπει να παρέχει πληροφορίες που αφορούν μόνο στο συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο, θα χρησιμοποιεί μόνο ελληνική γλώσσα, απλή και κατανοητή, και θα επεξηγεί τις σημασίες με ορισμούς.

Ως προς τη διατύπωση των ορισμών μην ξεχνάτε πως αυτοί πρέπει να έχουν ορισμένη δομή (οριστέα έννοια, γένος, ειδοποιός διαφορά), κατάλληλη γραμματική διατύπωση και απλό ύφος, δεδομένου ότι οι δέκτες του λεξικού είναι μαθητές Γυμνασίου.

ΦΑΣΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ και ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Α. Παρουσίαση (2 ώρες)

Αφού ολοκληρώσετε τις παραπάνω δραστηριότητες, να παρουσιάσετε την πορεία και τα αποτελέσματα της έρευνας σας στην ολομέλεια. Φροντίστε η παρουσίασή σας να είναι εύληπτη και ευχάριστη για τους συμμαθητές σας. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξασφαλίσετε τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή τους. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης θα εξαχθούν ιδιαίτερα χρήσιμα συμπεράσματα για τους μηχανισμούς της παραγωγής και της σύνθεσης αλλά και για τη σημασία και την τεχνική διατύπωσης των ορισμών.

Β. Αξιολόγηση

Μετά την παρουσίαση και τον σχολιασμό από τους συμμαθητές/συμμαθήτριές σας και λαμβάνοντας υπόψη σας και τον σχολιασμό στο wiki της τάξης, να επεξεργαστείτε εκ νέου στο επιστημονικό-σημασιολογικό πεδίο που σας αντιστοιχεί τα λήμματά σας.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Σε μια άλλη εκδοχή η δημιουργία του λεξικού ορολογίας που προηγήθηκε κατά την εφαρμογή του σεναρίου σε προηγούμενη φάση θα μπορούσε να γίνει στη φάση αυτή με βάση τις λέξεις-όρους που θα εντοπίσουν οι μαθητές/τριες κατά την πρώτη δραστηριότητα. Στην περίπτωση αυτή, για να περάσουμε στη δεύτερη δραστηριότητα, πρέπει να προηγηθεί η διδασκαλία της χρήσης των λεξικών και της τεχνικής και διατύπωσης των ορισμών.

Σε μια πιο σύντομη εκδοχή θα μπορούσε η εφαρμογή του σεναρίου να περιοριστεί στην πρώτη δραστηριότητα και να μην επεκταθεί στον εμπλουτισμό του λεξικού. Στην περίπτωση αυτή αναμένεται η εφαρμογή του σεναρίου να μειωθεί κατά δύο διδακτικές ώρες. Σε μια άλλη εκδοχή περισσότερο εκτεταμένη (κατά μία διδακτική ώρα) θα μπορούσαν να ζητηθούν και παραδείγματα χρήσης για τα λήμματα, για την ανεύρεση των οποίων οι μαθητές/τριες θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα σώματα κειμένων της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα.

Τέλος, μια άλλη εκδοχή του σεναρίου θα μπορούσε να ήταν η επέκτασή του με τη δημιουργία ασκήσεων κλειστού τύπου (π.χ. σταυρόλεξο) από τους μαθητές/τριες (με το Hot potatoes ή κάποιο άλλο λογισμικό) που θα αφορά στις λέξεις-όρους που επέλεξαν και τις ετυμολογικές τους οικογένειες (παράγωγες και σύνθετες). Κάθε ομάδα επιλέγει να λύσει το σταυρόλεξο κάποιας άλλης ομάδας από άλλο επιστημονικό πεδίο (μπορεί η επιλογή των σταυρολέξων που θα επιλυθούν να γίνει με κλήρωση, για να λυθούν όλα τα σταυρόλεξα ή να δοθεί η δυνατότητα και η ελευθερία στους μαθητές/τριες να επιλύσουν όσα και όποια σταυρόλεξα θέλουν).

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας δεν αναμένεται να δυσκολέψει ιδιαίτερα τον/την εκπαιδευτικό, δεδομένου ότι τα βήματά της είναι σαφή αλλά ούτε και τους μαθητές/τριες, δεδομένου ότι θα έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα τόσο κατά την εισαγωγική φάση όσο και κατά την πρώτη δραστηριότητα της διερευνητικής φάσης

για την παραγωγή του τελικού προϊόντος. Έτσι, θεωρείται ότι θα περάσουν ομαλά στη φάση του εμπλουτισμού του λεξικού με τις ετυμολογικές οικογένειες των λέξεων-όρων που έχουν επιλέξει.

Γενικά, η συγκεκριμένη πρόταση διδασκαλίας προτείνει να διδαχθούν συνολικά και όχι κατακερματισμένα τα φαινόμενα της παραγωγής και της σύνθεσης και μέσα από μια διαθεματική οπτική που προωθεί τη διδασκαλία της γλώσσας μέσω περιεχομένου. Επιπλέον, αποτελεί μια ευέλικτη πρόταση, καθώς ο διδάσκων/η διδάσκουσα μπορεί να την προσαρμόσει στις ανάγκες της τάξης του εφαρμόζοντας ή τροποποιώντας τις διαφορετικές εκδοχές που προτείνονται.

Τέλος, η χρονική έκταση του σεναρίου είναι δικαιολογημένη, δεδομένης της μεγάλης έκτασης της ύλης που καλύπτει.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κουτσογιάννης, Δ. & Μ. Παυλίδου. 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: για διαθεματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της ζώνης φιλολογικών μαθημάτων και με άλλα γνωστικά αντικείμενα, για ημιτυπικές και άτυπες σχολικές πρακτικές, με διαδραστικούς πίνακες και φορητούς υπολογιστές*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, 2011. *Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο*. ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα)- Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Αθήνα. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο:

[Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Γυμνάσιο](#). [28/9/2014]

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. 2003. *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Τριαντοπούλου, Θ. 2012. *Λεξικά Ορολογίας*. Διδακτικό σενάριο για τη Νεοελληνική Γλώσσα (Β΄ Γυμνασίου) στο πλαίσιο της Πράξης «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση». Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.